

Historia filozofii polskiej

Wiek XV i XVII. Bracia Polscy

Dr Magdalena Płotka

E-mail: magdalenaplotka@gmail.com

Reformacja w Polsce – początek ruchu Braci Polskich

- Rozpoczęła się w latach 20-tych XVI wieku, swoje apogeum – przełom XVI i XVII wieku
- Wymiar społeczny i religijny
- Geneza ruchu ariańskiego wiąże się z kalwinizmem, w łonie którego na synodzie 1565 r. nastąpił rozłam i podział na „zbór większy” (kalwiniści) oraz „zbór mniejszy” (protestanci), zwanych arianami.
- Ich nazwa pochodzi od teologa żyjącego na przełomie III i IV wieku Ariusza, który odrzucał boską naturę Chrystusa
- Arianie zwani też byli antytrynitarzami, bo nie uznawali dogmatu o Trójcy Św.
- Zwani też „socynianami” od Fausta Socyna, przywódcy.

Najwybitniejsi członkowie Braci Polskich

Faust Socyn

Piotr z Goniądza

Grzegorz Paweł z Brzezin

Jan Niemojewski

Mikołaj Sienicki

Stanisław Lubieniecki

Andrzej Wiszowaty

- Liberalizm i tolerancja w sprawach dogmatycznych nie przyczyniły się do stworzenia jednolitej doktryny religijnej, raczej doktryna eklektyczna
- Antydogmatyzm i niechęć do instytucji kościelnych
- We wczesnej fazie antyracjonalizm – mistycyzm, a potem – racjonalizm

Losy grupy religijnej

- Bracia polscy na mocy ustawy sejmowej z 1658 zostali skazani na wygnanie z kraju.
- Powodem wygnania była współpraca ze Szwedami w czasie Potopu, brak na to potwierdzenia w konstytucji sejmowej "O Arianach", która za to wyraźnie wymienia religijne powody banicji.
- Było to pierwsze tak poważne naruszenie wolności religijnej w Rzeczypospolitej oraz pierwsza, i jak dotąd ostatnia, banicja grupy religijnej.
- W wyniku ustawy znaczna część wyznawców wyemigrowała z kraju zanosząc unitariańską myśl teologiczną do innych państw.
- Bracia polscy osiedlili się: w Holandii, Prusach Książęcych, Siedmiogrodzi, Śląsku (głównie w Kluczborku) i północnych Niemczech.

Doktryna religijno-społeczna Braci Polskich

- Bracia za wyłączną podstawę swej doktryny uważają Biblię (zasada *Sola scriptura*). Podobnie jak arianie, nie uznają dogmatu o Trójcy Świętej.
- Bracia uznają zasadę braterstwa wszystkich ludzi.
- W początkowym okresie wywodził się z tego bezwarunkowy **pacyfizm**, a także **odmowa służby państwu** (zarówno na urzędach wojskowych, jak i cywilnych) jako formy wywyższenia, **wspólnota dóbr**, **potępienie kary śmierci**.
- O oryginalności wyznania braci polskich zdecydowały co najmniej dwa elementy:
 - Ojcem jest wyłącznie Jahwe, Bóg starożytnego Izraela
 - Odrzucenie poglądu, jakoby Logos (przedwieczny Chrystus) uczestniczył w stwarzaniu wszechświata jako Stwórca.

Tezy metafizyczne filozofii arian

- Istnieją dwie nie stworzone zasady: Bóg i materia
- **Odrzucenie creatio ex nihilo** - stworzenie świata polegało na tym, że boski demiurg uporządkował poruszającą się chaotycznie od wieków materię;
- Bóg jest duchem (spiritus) - ale rozumianym jako substancja materialna, rozciągła
- Bóg w koncepcji socynian nie zna zdarzeń przyszłych przygodnych!!!

Trzy wątki argumentacyjne przeciwko konfederacji

Wątek religijno-moralny

- zgoda na konfederację warszawską to przyzwolenie na zgodne współistnienie prawdziwej religii z herezją; taka zgoda równoznaczna z aprobatą herezji, jest sprzeczna z zasadami religii chrześcijańskiej i obciąża moralnie sumienie katolika;

Wątek socjalno-polityczny

- zgodne współistnienie różnych religii w jednym państwie jest niemożliwe; wielość religii prowadzi nieuchronnie do zakłócania porządku publicznego i do wojen domowych;

Wątek prawno-polityczny

- powoływano się na edykty królów przeciwko heretykom i na prawo polskie w celu wykazania, że ta konfederacja jest nielegalna

Arianie w społeczeństwie polskim

- Manichejski obraz świata,
- Radykalizm polityczny: niechęć sprawowania urzędów cywilnych i wojskowych, odmowa udziału w wojnach,
- Poczucie misji walki z grzechem...

- ...wszystko to sprawiało, że wyznawcy zboru mniejszego byli w stałym konflikcie z obowiązującym w Polsce prawem.
- Natomiast mniej radykalni byli w sprawach społecznych, bo choć deklarowali niechęć do bogactwa i zaszczytów, to nie znajdowali wśród szlachty zrozumienia dla haseł pozbywania się majątków, rozdawnictwa dóbr czy tworzenia wspólnot na wzór pierwszych gmin chrześcijańskich.